

Sisällys

Esipuhe.....	8
--------------	---

OSA 1 · JOHDATUS KOKONAISVALTAISEN MUSIIKIN OPETUKSEN KÄSITTEISTÖÖN

Miksi musiikkia on tarpeellista opettaa?.....	14
Oppimisteoreettisia käsitteitä ja lähtökohtia lasten musiikkikasvatukselle.....	24

OSA 2 · LAPSI MUSIIKIN OPPIJANA

Lapsen musiikillisen kehityksen pääpiirteitä varhaiskasvatuksesta alkuopetukseen	52
Musiikillisten elämysten alkupoluilla.....	58
Esi- ja alkuopetusikäinen lapsi musiikin oppijana.....	75
Oivaltava musiikin oppiminen musiikillisessa vuorovaikutuksessa.....	84

OSA 3 · MUSIIKKIPEDAGOGISIA LÄHESTYMISTAPOJA LASTEN MUSIIKKIKASVATUKSEEN

Musiikkikasvatuksen juurilla.....	106
Kodály-menetelmässä lauluvarasto luo pohjan musiikin lukutaidolle.....	111
Dalcroze-menetelmässä musiikki on kehon liikettä ja päinvastoin.....	127
Orffin kokonaisvaltainen ja luova musiikin oppimisprosessi.....	138
Suzuki-menetelmässä musiikin oppiminen alkaa kuuntelusta.....	152
Musiikkikasvatus vaihtoehtopedagogiikoissa.....	155
Opettajan pedagogisessa ajattelussa syntyy oma musiikkikasvatusnäkemys.....	159

OSA 4 · SUOMALAISIA MUSIIKKIPEDAGOGISIA INNOVAATIOITA LASTEN MUSIIKKIKASVATUKSEEN

Suomessa luodaan uutta musiikkipedagogiikkaa.....	168
Laulupiirtäminen kokonaisvaltaisena musiikkikasvatusmenetelmänä.....	169
Kielinuppulaulut opettavat lapsille suomen kieltä.....	181
Eläytyvä musiikkikasvatus.....	185
Monilukutaito kehittyy musiikissa.....	192

OSA 5 · MUSIIKKIKASVATUKSEN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI

Opetussuunnitelma luo pohjan tavoitteelliselle musiikkikasvatukselle..	206
Musiikkia opitaan musisoimalla.....	228
Musiikin opettamisen työtavat.....	236
Inklusiivisuus ja diversiteetti musiikkikasvatuksessa.....	276
Musiikkitoiminnan suunnittelu ja kehittävä arviointi.....	283
 Lopuksi.....	 300
Sanasto.....	308
Hakemisto kirjan lauluista.....	312
LIITE Musiikkikasvatuksen kehittävä itsearviointilomake varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen.....	314
Kirjallisuutta.....	319
Kirjoittaja.....	321

Esipuhe



Tämä musiikin pedagogiikan oppikirja kertoo musiikin opetuksesta ja oppimisesta varhaiskasvatuksesta esi- ja alkuopetusikään asti. Teoksen antia voi hyödyntää myös alakoulun 3–4-luokkien musiikinopetusta suunniteltaessa. Kirjaa on uudistettu ja laajennettu aiemmasta *Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka* -kirjasta kattamaan koko varhaiskasvatuksen aika koulun ensimmäisiin vuosiin asti. Kirja tukee varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen opettajia, opiskelijoita sekä muuta henkilöstöä suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioimaan alan valtakunnallisten opetussuunnitelmadokumenttien mukaista musiikkikasvatusta. Tässä kirjassa musiikin pedagogiikkaan ja oppimiseen liittyvät ajatukset nousevat lapsen kokonaisvaltaista ja laaja-alaista oppimista korostavista lähestymistavoista, joissa keskeisenä elementtinä on ilon, leikin ja yhteisöllisyyden kautta oppiminen. Kirjan luvuissa esitellään musiikin oppimiseen ja opetukseen liittyvää ajankohtaista tutkimustietoa ja paneudutaan musiikin opettamiseen erilaisilla pedagogisilla lähestymistavoilla.

Kirjan ensimmäisessä osassa luodaan pohjaa opettajan musiikkikasvatuskäytännöille ja musiikin opetuksen arvoille. Musiikki itsessään on tärkeä osa-alue jokaisen ihmisen elämänkaareessa. Musiikissa opitaan ainakin kolmella tasolla: Ensinnäkin opitaan musiikin ilmaisua, tekniikoita sekä äänen, kehon ja soittimien hallintaa. Toiseksi musiikki kertoo aina jotakin kulttuurihistoriallisesta, ajallisesta ja paikallisesta kontekstista, jossa tietty tyyli tai musiikin genre on syntynyt. Kolmanneksi musiikin avulla voidaan oppia moninaisia asioita. Musiikkia voidaan integroida muiden oppiaineiden opetukseen, kuten matematiikkaan, äidinkielen, vieraiden kielten oppimiseen, luontokasvatukseen tai kulttuuriperinnön opetukseen. Musiikin avulla opitaan myös ilmaistamaan omia tunteita sekä toimimaan yhdessä toisten kanssa toisia kuunnellen, tulkiten

ja yhteistä säveltä etsien. Musiikissa opitaan aina luovaa ajattelua ja ongelmanratkaisua. Improvisaatio ja säveltäminen avaavat uusia mahdollisuuksia lasten musiikilliseen itseilmaisuun. Uusi teknologia taas tuo erilaisia mahdollisuuksia luoda omaa musiikkia ja jakaa sitä toisten kanssa. Teoksessa korostetaan musiikin hyvinvointivaikutuksia ja musiikin oppimisesta syntyvää yksilöllistä ja yhdessä koettua iloa sekä mielihyvää.

Kirjan toinen osa käsittelee lapsen kehitysvaiheita vauvaiästä alkuopetusikäiseksi erityisesti musiikin oppimisen näkökulmasta. Varhaislapsuudessa ihminen elää kehityksessään kiivainta oppimisvaihetta, jolloin minuus suhteessa maailmaan alkaa rakentua ja lapsi ottaa ensimmäisiä askeleitaan elämysten poluilla musiikkiin ja taiteisiin. Esiopetusikäinen lapsi elää taas voimakasta muutosvaihetta, kun päiväkodista tai kodista ollaan siirtymässä ensin esikouluun ja sen jälkeen koulumaailmaan. Kehollinen kasvu on nopeaa, ja lapsi etenee kuvitteluleikin vaiheesta kohti keskilapsuutta ja koulun asiapitoisemman sekä tavoitteellisemman oppimisen maailmaa. Musiikki tarjoaa tässä kehitysvaiheessa koulun tuomien uusien oppimistavoitteiden keskellä mahdollisuuden kokea vielä läsnä olevaan kuvitteluleikin maailmaan liittyviä lumottuja musiikillisia mielenmaisemia. Musiikissa asioita voi tehdä myös omalla tavalla aina oikein esimerkiksi sävellysten, musiikillisten tulkintojen ja mieltymysten muodossa.

Kirjan kolmas osa on katsaus suomalaisen musiikkikasvatuksen taustalla vaikuttaneisiin musiikkipedagogisiin lähestymistapoihin, joista jokainen on tuonut jotain olennaista suomalaiseen musiikkipedagogiikkaan ja jokaisen musiikkia opettavan musiikkikasvatusnäkemukseen. Keskeisimpinä suomalaiseen musiikkikasvatukseen vaikuttaneina pedagogisina menetelminä esitellään muun muassa Suzukin, Kodály'n, Jaques-Dalcrozen ja Orffin lähestymistapoja lasten musiikkikasvatukseen.

Suomessa on kehitetty runsaasti innovatiivisia musiikkipedagogisia menetelmiä musiikin varhaiskasvatukseen ja alkuopetukseen. Kirjan neljännessä osassa esitellään lyhyesti näitä musiikkipedagogisia innovaatioita, kuten Colourstrings-menetelmä, kuvionuotit, eläinkuvanuotit, laulupiirtäminen, kielinuppulaulut ja eläytyvä musiikkikasvatus. Näistä kaikki toimivat hyvin koko varhaiskasvatuksen ajan luoden lauluvarastoa ja pohjustaen ymmärrystä musiikin kielen oppimiseen. Osa näistä menetelmistä tukeekin juuri esi- ja alkuopetusikäisten lasten kehitysvaiheeseen luontaisesti liittyvää musiikillisen luku- ja kirjoitustaidon oppimista lapselle sopivalla, leikinomaisella ja havainnollisella tavalla. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa on nostettu esille monilukutaidon oppimisen tavoite. Musiikki sisältää oman symbolikielensä, jonka alkeet ovat helposti opittavissa juuri tässä ikävaiheessa, kun symbolien oppimiseen liittyy mahdollisuus lukea nuotteja soittamalla tai laulamalla eli kuulla ääntä kuvaavien musiikillisten symbolien mer-

kitys. Samoin omia sävellyksiä on mahdollista merkitä alkeellisin äänen korkeutta ja kestoja kuvaavien nuotti- tai numerosymbolein. Näitä kaikkia menetelmiä on mahdollisuus opiskella kiinnostuksen mukaan syvemmin alan koulutuksissa.

Kirjan viides osa tuo esiin musiikin opetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin liittyviä didaktisia lähtökohtia. Aluksi tarkastellaan varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen opetussuunnitelmadokumenttien perusteita musiikin opetuksen ja oppimistavoitteiden valossa. Tässä osassa havainnollistetaan, miten kokonaisvaltaisia musiikin oppimiskokonaisuuksia suunnitellaan. Kokonaisvaltaisen musiikkikasvatuksen avulla lapsi liittyy osaksi toimintaympäristöään ja yhteisöään. Monikulttuuristuvassa maailmassa tutustutaan ja saadaan kokemuksia myös muiden kulttuurien musiikista. Musiikin opetuksella tuetaan monipuolisesti lapsen kulttuurista osaamista, oman kulttuuriperinnön oppimista sekä kulttuurien välistä ymmärrystä.

Viidennessä osassa havainnollistetaan myös esimerkein musiikin oppimista eri työtavoilla – kuuntelemalla, laulamalla, soittamalla ja liikkumalla. Erityisesti kokonaisvaltainen ja teemaoppimiseen liittyvä lähestymistapa on esillä samoin kuin luovaan musiikin tuottamiseen liittyvä musiikin oppiminen. Osan lopussa luodaan pohjaa myös musiikin opetuksen vuosi-, teema- ja tuntisuunnittelulle.

Uusi teknologia ja verkostoituminen ovat osa nykyaikaa. Kehitys etenee nopeasti, emmekä voi tietää, millainen maailma on silloin, kun nyt varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa olevat lapset ovat aikuisia ja työelämässä. Voimme vain kuvitella, mitä uusia mahdollisuuksia kehittyvä teknologia tuo ihmiselle myös musiikilliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Tämän kaiken kehityksen keskellä tarvitaan tietoa kulttuurisista juuristamme ja traditioista, joiden pohjalle kulttuurinen identiteettimme rakentuu. Lisäksi tarvitaan avointa kohtaamista eri kulttuurien välillä. Uusi musiikki syntyy aina aiempien traditioiden varaan erilaisuuksien ja uusien vaikutteiden kohdatessa. Opetussuunnitelmat ja didaktiikan oppikirjat uudistuvat ja muuttuvat erilaisten pedagogisten trendien painoutuessa. Lopulta nämä ajatukset unohtuvat, mutta se, mikä jää jäljelle taidekasvatuksesta ja kulttuurista, on musiikki ja taide. Korkeatasoista kulttuuria, sivistystä ja taidetta ei synny ilman lasten taide- ja musiikkikasvatusta ja taiteita arvostavaa yhteiskunnallista arvopohjaa. Tämän vuoksi lasten oikeutta musiikkiin ja taiteisiin on pidettävä esillä. Opettajia on koulutettava musiikkikasvattajiksi. Opettajat ovat lapsen oppimisympäristöllisten virittäjien keskeisiä rakentajia. Lapsi voi kiinnostua ja edetä mielenkiinnon kohteissaan vain niiden asioiden avulla, joita hän ympärillään näkee ja kokee. Varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmissa ja tuntikehyksissä on edelleen vaalittava ja vahvistettava musiikki- ja taidekasvatuksen asemaa. Jokainen opettaja rakentaa oman musiikkikasvatuskäytäntönsä ja liittyy sen

alati kehittyvään kasvatuskäytäntönsä. Kiitän kaikkia musiikkikollegoja, jotka ovat antaneet luvan julkaista sävellyksiään ja sanoituksiaan tässä kirjassa. Levitkööt laulut eteenpäin lapsille runsaasti iloa tuottaen.

Toivotan lukijalle antoisia hetkiä lasten ja musiikin kanssa!

Maailman opettajien päivänä 5.10.2025

Inkeri Ruokonen

Musiikillisten elämysten alkupoluilla



Tässä luvussa tarkastellaan musiikin merkitystä lapsen oppimiselle, kehitykselle ja hyvinvoinnille vauvasta taaperoksi ja leikki-ikään asti. Leikillisessä ja iloa tuottavassa musiikillisessa vuorovaikutuksessa rakennetaan lapsen hyvinvointia ja turvallista kiintymyssuhdetta¹¹⁴. Yhdessä koetut laululeikit, köröttelyt, hyppyttelyt sekä tanssit ovat aktiivista musiikkileikkiä, joka sitouttaa lapsen toimintaan ja oppimiseen. Leikkilauluihin liittyvät taputukset, pomppimiset ja keinumiset sekä muut fyysiset liikkeet luovat iloa ja lisäävät hyvinvointia. Aikuisen kanssa laulettu laulu vahvistavat yhteenkuuluvuutta sekä turvallisuuden tunnetta edistäen turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista jo vauvaiästä alkaen¹¹⁵.

Toistot ja yhteisölliset musiikkileikit luovat iloa ja turvaa

Mitä pienempi lapsi on, sitä tärkeämpää on toistaminen. Samaa lastenlaulua tai lorua voi leikkiä useita kertoja keksien leikkiin erilaisia variaatioita. Laulujen ja leikkien toisto tarjoaa lapsille ennakoitavuuden ja mukavan yhdessäolon tunnetta. Tieto siitä, mitä on odotettavissa, rakentaa luottamusta ja turvallista kiintymyssuhdetta, samalla kun laulu tai loru opitaan toistojen ansiosta ulkoa. Ulkoa opittu laulu on lapsen omaisuutta, eikä sitä voi kukaan ottaa häneltä pois. Tämä vahvistaa lapsen minäpysyvyyttä ja toimijuutta, sillä lapsi käyttää oppimaansa laulua uudelleen eri tilanteissa

ja varioi sitä spontaanisti leikeissään. Lepotilanteissa tai rauhoittumishetkissä laulettu lempeät laulut auttavat lapsia tuntemaan olonsa turvalliseksi, mikä luo perustaa tunnekehitykselle ja kiintymyssuhteelle.

Musisointi on yhteisöllinen tapahtuma. Monet musiikkileikit, kuten kysymys- ja vastauslaulut, yhteissoitot, roolilaululeikit tai tanssit, kannustavat lapsia harjoitteluun sosiaalista käyttäytymistä, esimerkiksi vuoron ottamista, odottamista ja vuorovaikutusta ikätovereiden kanssa. Näitä taitoja opitaan varhaislapsuudessa, ja ne ovat välttämättömiä, jotta voidaan seurustella muiden kanssa ja rakentaa ystävyyssuhteita. Musiikkileikit auttavat ymmärtämään sosiaalisia vihjeitä. Käden ojennus ja ystävällinen katse on kutsu yhteiseen laululeikkiin tai tanssiin. Leikkilauluihin liittyy usein katsekontakti tai käsi kädessä liikkuminen. Kasvojen ilmeiden ja eleiden avulla lapset oppivat lukemaan sosiaalisia vihjeitä ja ilmaisemaan tunteita. Osallistumalla näihin musiikillisiin toimintoihin lapset alkavat ymmärtää sanattoman viestinnän merkityksen sosiaalisissa suhteissa. Ryhmämuotoiset musiikkitoiminnot, kuten laulaminen piirissä tai yhdessä tanssiminen, kannustavat lapsia yhteistyöhön ikätovereidensa kanssa. Tämä edistää tiimityötä, vuorovaikutustaitoja ja empatiaa, jotka ovat sosiaalisen kehityksen keskeisiä osatekijöitä.

Musiikki tarjoaa lapsille sekä sanattoman että sanallisen tavan ilmaista tunteitaan ja kokemuksiaan, mikä on elintärkeää lapsen emotionaaliselle kasvulle ja tunnesäätelyn oppimiselle. Musiikillisen toiminnan ja leikin ansiosta lapset pystyvät paremmin ymmärtämään ja kommunikoimaan tunteitaan, mikä vahvistaa heidän itsetuntoaan. Musiikkileikkitoiminta edistää lasten kielenkehitystä¹¹⁶. Leikkilaulujen rytminen ja toistuva luonne auttaa lapsia kehittämään kielellisiä taitoja, muistia ja kognitiivisia kykyjä. Tuttujen laulujen laulaminen parantaa lapsen sanavarastoa, kuuntelutaitoja ja varhais- ta lukutaitoa. Lisäksi musiikin kieleen liittyvien kuvioiden ja rakenteiden oppiminen auttaa lapsen kognitiivista kasvua ja edistää monilukutaitoa. Leikillinen musiikillinen toiminta auttaa lapsia kehittämään myös itsesäätelytaitoja. Musiikkiliikuntaleikeissä on usein hallinnan elementti, esimerkiksi tietystä merkkiäänestä pysähtyminen tai liikkeen jatkaminen. Tämä auttaa lapsia oppimaan hallitsemaan impulssejaan ja noudattamaan ohjeita, mikä lisää lapsen itseluottamusta kaikissa sosiaalisissa tilanteissa.

Lastenlauluissa on kulttuurien yhteyttä¹¹⁷. Monet leikkilaulut kulkevat sukupolvelta toiselle, ja niillä voi olla kulttuurinen tai perheeseen liittyvä erityinen merkitys. Kun lapset laulavat näitä lauluja, he kehittävät tunnetta kuulumisesta ja yhteydestä kulttuuriinsa, yhteisöönsä tai perheensä perinteisiin, mikä vahvistaa heidän sosiaalista identiteettiään ja emotionaalista hyvinvointiaan. Varhaiskasvatuksessa ja perheissä onkin tärkeää vaalia lastenlaulujen perinteitä ja pitää huolta siitä, että lapsilla on oikeus